

Az érem másik oldala: a státustörvény az erdélyi román köztudatban és a román nyelvű írott sajtóban

1. A kutatások hátttere - egy játékelméleti modell

A 2001-es év Románia külpolitikai eseményei között kiemelkedő helyet foglal el a magyarországi kezdeményezésű, határon túli magyarokra vonatkozó törvény kezelése. A jogi kezdeményezés mondhatni úttörő jellegű, hiszen ez az első olyan törvény Európában, amelyik a nemzetet egységesen, határoktól függetlenül tárgyalja, "az ország határai nem esnek egybe a nemzet határaival" politikai felfogás szerint. Az anyaország felelősséget vállal a történelmi határátrendeződés miatt a más országokba szorult magyarokért, és a helyben maradást segítve olyan jogi és intézményes keretet próbál teremteni, amelyre mindeddig még nem volt precedens.

Akárcsak az előző kormányok, a 2000-es romániai parlamenti választások után pozícióba került politikai vezetők nem nézték jó szemmel Magyarország támogatási politikáját, tiltakozásaikat megfogalmazták nemzetközi szinten is, de éreztették az ország határain belül is. Ezzel kettéágazott a román kormány tevékenységi köre: egyrészt megjelentek a saját elvek nemzetközi érvényesítésének próbálkozásai, másrészt pedig azok a belpolitikai tevékenységek, amelyek a státustörvényre adott válaszreakcióknak számítanak. Két színtér volt tehát: egy nemzetközi és egy belpolitikai.

A vizsgált időszak a 2000-es év áprilisától kezdődik, és az év végéig tart, és magába foglalja felvetési, reagálási, egyezkedési és megegyezési szakaszokat. Ezek a szakaszok megfelelő terepet jelentenek a játékelmélet különböző modelljeinek az alkalmazására; a nemrégiben Nobel-díjjal is elismert elmélet segítségével nyomon követhetővé válik a két ország viszonyainak alakulása: ezek leegyszerűsítve ugyan, de érthető szemléltetésben jelennek meg.¹

A folyamat első szakasza a román kormány legelső lépésével indult, amelyre a törvény kidolgozásának ideje alatt került sor: a román politikai elitnek sikerült felhívnia az Európai Unió szerveinek a figyelmét erre a kelet-európai kezdeményezésre, amelynek eredményeképpen nemzetközi egyeztetések és tárgyalások sorozata vette kezdetét. Vagyis megindult a versengés egy olyan zérós összegű játékban², amelynek a nyertesét a nemzetközi döntések jelölték volna ki: ennek lett volna igaza, a vesztes félnek pedig - az elmélet értelmében - semmi további joga vagy követelnivalója.

Magyarország - felhasználva Románia közbenjárását, mely által nemzetközi szintre továbbította a törvény körül zajló vitákat -, elérte azt, ami talán az Orbán-kormány legsikeresebb, nemzetközileg is elismert akciójaként van számon tartva, és pedig, hogy nemzetközi diskurzusba foglalják a kisebbségi felelősségvállalás intézményesítésének kérdését. A pozitív megerősítést talán Magyarország kapta meg, és így lett a státustörvény-program az első nemzetközileg jóváhagyott, határon túli nemzetrészekkel intézményesen foglalkozó törvénykeret. De úgy is felfogható, hogy talán Románia kapott megerősítést, hiszen a magyar félnek meg kellett változtatni vagy le kellett mondania néhány eltervezett támogatási formáról. Ezzel szemben a Velencei Bizottság változó összegű játékként kezelte a kérdést, mivel ez a játékelméleti modell áll a legközelebb a kiegyezéssel bíró döntések eredményéhez: a játéknak nem volt egyértelmű vesztese vagy nyertese, mindkét fél részben igazat kapott, és mindkettőnek változtatnia kellett tevékenységi politikáján.

A zérós összegű játék lefutása után következett a második szakasz. Ennek modellje a két ország közötti versengésre, majd az ezt követő egyezkedési folyamatra vonatkozik: együttműködés *versus* ellenségeskedés. Ez a klasszikus ellentétpár a fogolydilemma jellemző alapállása, amelynek értelmében, ha sor kerül a közös megegyezésre, kisebb a mindkét fél által elszenvedett veszteség. A fogolydilemmából való megszabadulás legkézenfekvőbb módja a felek

közötti direkt kommunikáció lett volna. Ezzel ki is léptek volna ebből a játékelméleti modellből, ahol nem létezik olyan direkt kommunikáció, amely megegyezéshez vezetne, mivel ez a közvetett üzenetek, kódolt utalások, esetenként a teljes kommunikáció hiányának világa. Itt viszont volt egy közvetett kommunikáció, vagyis egy-egy akció mindkét fél részéről, majd a visszavonulás, értékelés, és újabb forduló következik - ez a többfordulós játék a fogolydilemma-szuperjáték. Hiszen a diplomáciai tárgyalásoknak az előfeltétele az erődemonstráció, a "bemutatkozás", amely során ezért mindkét fél - latens kapcsolatteremtés által - igyekszik "fitogtatni a hatalmát", ezzel teremtve meg az alapot és alakítva ki pozícióját az elkövetkező tárgyalásokra³. A jelzések a kölcsönös reakciót jelentik, vagyis mindegyik esemény maga után vonja a másik fél válaszreakcióját. A "fordulók" között szó lehet egyezkedésekről és tárgyalásokról, de ha ezek nem vezetnek eredményre, újabb forduló következik.

A "ki a vesztes, ki a nyertes" pozicionálási játék szellemében a két ország közötti hatalomvillongások és csatározások a román oldalon egy sorozat, magyarokat érintő belpolitikai intézkedés által nyilvánultak meg. Az amúgy is feszült helyzetet tovább fokozták a közigazgatásra vonatkozó anyanyelv-használati törvény bevezetésének vitái, a csángók identitásának ferdítését célzó diskurzusok, és az olyan konkrét események, mint például a Románia nemzetközi ünnepének csíkszeredai celebrálása vagy a Székelyföldi Kárpátok Múzeum, valamint az ortodox püspökség megnyitása. A sor folytatható, de nem is annyira maguk az események, a kreatív propagandatervezők fantáziájának szüleményei a lényegesek, hanem az emberi alap és a helyszínek: az államközi erőfitogtatások a Románia belpolitikai színtérré kerültek át, itt kapcsolódik tehát a nemzetközi és a belpolitikai szint.

A harmadik modell az út harmadik szakaszát jelöli. Az erődemonstrációk a Macbeth effektus jellegzetes jeleit viselték⁴, amelyek eredményeképpen után sor került az egyeztető tárgyalásokra. A modell lényege, hogy mivel mindkét fél áldozik politikájának fenntartására, nem szívesen mond le a követeléseiről, sőt inkább többet áldozva rájuk, megerősíti azokat. Több áldozat pedig még több kitartást követel, az pedig újabb áldozatokat, és így zárul be az ördögi kör. A kilépés lehetőségét csupán az egyezkedéses tárgyalások adhatták meg, amelyek során mindkét fél engedett egy kicsit az elvárásaiból. A modellre jellemző, hogy a belpolitikai nyilatkozatokban mindketten saját magukat jelentették ki nyertesnek a másik féllal szemben, és meggyőzve a közvéleményt politikájuk sikerességéről, elkerülték vagy csökkentették ezáltal a játék hozadékaként megjelenő presztízsveszteséget.

A teljes meghirdetés-versengés-egyezkedés háromrészes folyamat megnyilvánulásai végigkövethetők a sajtóban. Ezzel szemben az átlagember hozzáállása és tájékozottsága ezen a területen jószerivel ismeretlen, csupán feltételezések léteztek. Amint az előbbiekben már szó volt arról, a nemzetközi kommunikáció színtere Erdély lett, ezért szükségesek az olyan feltáró kutatások, amelyek felméri, mennyire foglalkozik ezekkel az eseményekkel a közember, mennyire tájékozott és milyen tényezők hatnak a véleményének kialakulására. Jelenleg már léteznek kutatások a romániai magyarok hozzáállásának a vizsgálatára, részletesen elemzett a romániai magyar és a magyarországi sajtó is. Viszont kevés szó esik az érem másik oldaláról, az erdélyi lakosság többségéről, vagyis az erdélyi románságról. Ez a hiány szülte az igényt egy, erdélyi román lakosságnak az attitűdjét vizsgáló kutatására, illetve a hozzáállás magyarázatát kereső médiaelemzésre.

A kutatás célja és feltevései

A jelen dolgozat két kutatás szintézisét mutatja be. A kutatások a temesvári Szórvány Alapítvány keretén belül zajlottak le, a kutatásvezető Bodó Barna volt, előadótanár a kolozsvári Politikai és Adminisztratív Tudományok karon. A kutatások gyakorlati koordinátora és elsődleges adatfeldolgozója a szerző, Kádár Magor volt, a kérdezőbiztosok, illetve a sajtófigyelők a kolozsvári Politikai és Adminisztratív Tudományok karának Politikai Tudományok fakultásának a hallgatói voltak (nevük a kutatási beszámoló elején van megemlítve).

Az első kutatás célja a státustörvény elfogadásának a vizsgálata az erdélyi román lakosság körében. Ennek mérésére egy kérdőíves kutatásra került sor Erdély kilenc megyéjében 2001 nyarán. A kutatás nyomán feltevődött a kérdés, vajon minek a hatására alakultak ki ezek a vélemények, melyek az elsődleges véleményformálási tényezők.

A második kutatás célja tehát a lakosság hozzáállását befolyásoló tényezők vizsgálata volt. Ennek megválaszolására a sajtófigyelés tűnt a legalkalmasabb módszernek, mivel a véleményalakító tényezők között kiemelkedő helyet foglal el az írott sajtó, és nyomtatott lapok lehetővé teszik a média utólagos elemzését. A kormánydiskurzus kilenc hónapra visszamenően nyomon követhető, ugyanakkor megfigyelhető az ellenzék véleménye-hozzáállása is. Az elsődlegesen vizsgált média tehát az írott sajtó volt, pontosabban az erdélyi és a központi román nyelvű napilapok. Az újságarchívumok mindenki számára hozzáférhetők, a nyomtatásba megjelent cikkek könnyebben követhetők,

elemezhetők és mérhetők számszerű paraméterek szerint (pl. terjedelem, elhelyezés, képek), a tematikát érintő írások által pedig korhűen felvázolható a teljes folyamat.

A Metro Media Transilvania előzetes felméréseinek eredményei szerint⁵ a román lakosság 86,9 százaléka visszautasítja a státustörvény alkalmazását, és csak 7,7 százalék fogadná el az alkalmazását. Emellett a magyar lakosság 81,1 százaléka teljesen elfogadná a törvény alkalmazását. A magyar lakosság elfogadási számaránya hihetőnek tűnik, viszonyt meglepően magasnak tűnik az elutasítás aránya. Emiatt fogalmazódott meg az igény egy olyan kutatásra, amelyik az előző kutatástól függetlenül, ismételten felméri az elfogadás-elutasítás arányát a román lakosság körében. A kutatások megismételhetőségi alaptörvényének értelmében egy kutatás megismételhető, és a kapott eredmények pedig megközelítőleg azonosak kell legyenek⁶.

Az elsődleges hipotézis tehát az, hogy a júliusi közvélemény-kutatás adatai nem relevánsak az elutasítást illetően.

A másodlagos hipotézis szerint a hozzáállás nagyméretű változásai nem a törvény kritikus megítéléséből következnek, hanem valamilyen más, kevésbé racionális tényező szerint történtek. A másodlagos hipotézis tehát az, hogy a román lakosság elutasító magatartása nem egyéni racionális döntés eredménye, hanem egy befolyásolt érzelmi döntés, és mint ilyen, más tényezők, pl. a román politikai elitnek, a média véleményformálóinak vagy a közvetlen környezetüknek befolyása által módosult vagy alakult ki.

A második kutatás a sajtót, mint véleményformáló erőt elemzi. A hipotézist kicsit egyszerűsítve elmondható, hogy amilyen a sajtó által megjelenített vélemény és hozzáállás, olyan lesz a lakosságé is. A feltételezés szerint az írott sajtó a kormány álláspontját tükrözi, és ezzel magyarázható, hogy a hatalmon levő politikai vezetők véleménye tükröződik a román lakosság véleményében, folyamatosan a kénye-kedve szerint alakítva azt.

A vizsgált média az erdélyi román írott sajtó, amelyről - mint a média szerveiről általában - elmondható, hogy az írások vagy a véleményformáló, "public opinion leaders" tollaiból származnak, vagy tudósítások, bemutató írások, amelyek az eseményeket inkább továbbítják, mintsem elemzik. Bárhogy is legyen, az illető sajtószerv által sugárzott üzenet beállítottsága lesz a meghatározó elem (a véleményformáló személyek írásai, illetve a hírek egyoldalú továbbítása miatt), annál is inkább, mivel az átlag újságolvasó ritkán olvas egy lapnál többet. A hipotézis tehát az, hogy az írott sajtó által szállított véleményt az olvasó átveszi, legyen az a kormánypolitika vagy sem, a törvényt pártoló vagy elutasító, és az olvasó minden további szűrés nélkül a sajátjaként könyveli el. (Ez magyarázza valamilyen szinten a lappreferenciát, vagyis mindenki saját szája íze szerinti lapot választ, akár racionális megfontolásból, akár környezeti, szokási hatásra.)

2. Az attitűdvizsgáló kutatás leírása

A 2001-es év egyik legkiemelkedőbb eseménye a státustörvény és az általa kavart vita volt. A román politikai elit reagált a kívülről jövő kezdeményezésre, szinte fenyegetésként fogta fel, a magyar fél pedig egyezkedéseket folytatott a román kormánnyal és a romániai magyarság vezetőivel. Ez három szereplőcsoportot jelent, és a diskurzus is többnyire csak ennyiről szólt, kimaradt a negyedik, a románság, és ezen belül is elsősorban az erdélyi román lakosság. Nem születtek, vagy csak később láttak napvilágot felmérések, amelyek ennek a csoportnak a véleményét, attitűdjét, tájékozottságát mérték volna fel.

A kutatások között a legátfogóbb talán a már említett a 2001 júliusában közzétett közvélemény-kutatás, viszont ez a felmérés sem foglalkozik a tényleges tájékozottság szintjével, még kevésbé az attitűdök okozatainak vizsgálatával. E kutatás eredményeinek ellenőrzésére vállalkozott a Szórvány Alapítvány kérdőíves kutatása, amelyik 2001 nyarán-őszén zajlott le egyidejűleg Erdély kilenc megyéjének városi és vidéki környezetében.

A kutatás elsősorban egy helyzetfeltáró kutatás, amelynek célja azt leírni, melyek az egyes környezetekben, népcsoportokon belül a hozzáállások, illetve kisebb részben a kutatás feltáró jellegű, amikor is az összefüggésekre keres magyarázatokat.

A vizsgált változók, a mintavétel logikája és a mérési módszer leírása

A kérdőíves kutatás színtere kilenc erdélyi megye volt: Arad, Beszterce-Naszód, Bihar, Brassó, Hargita, Kolozs, Kovászna, Maros és Szilágy, melyekben minden megyeközpontra 40, egy-egy megyei kisvárosra 30 és egy-egy falura 20 kérdőív jutott (összesen 810). A kilenc megyéből az elemzések során három csoport alakult ki: ahol a románság van túlsúlyban, és a magyarok csak szórványban élnek (tömbromán); ott, ahol az arány nagyjából kiegyenlített (fronthelyzet); illetve ott, ahol többségben élnek magyarok (szórvány-román).

Változók	Megyék
Tömbromán	Arad, Beszterce, Brassó
Fronthelyzet	Bihar, Kolozs, Maros, Szilágy
Szórvány-román	Hargita, Kovászna

A mintavételhez a sokadalom módszerét választottuk, vagyis a tömegeből szűrőpróbaszerűen kiválasztott román anyanyelvű lakosok voltak az alanyok. A próbakérdezés Maros megyében zajlott le 2001 augusztus 10-13. között, a felmérés lekérdezési időszaka augusztus 15-25. volt. A kérdezés párhuzamosan folyt minden megyében, a kérdezőbiztosok a Babes-Bolyai Tudományegyetem Politikai Tudományok karának hallgatói voltak⁷.

A kérdőív négy nagy csoportba tagolt kérdései több területet fedtek le:

- állampolgár és nemzet: állampolgársági definíciók, magyarok nemzeti hovatartozása
- támogatási formák: státusszabályozó törvények, felelősségvállalás a határon túli románokért
- román-magyar kapcsolatok: a viszonyok változása kormányzati időszakonkénti, az EU csatlakozás
- a státustörvény: politikai, erkölcsi, gazdasági, kulturális támogatások
- demográfiai adatok.

Az eredmények bemutatása

Az attitűdbemutatót megelőzően ismerni kell néhány, a romániai magyarokra vonatkozó véleményt, a Románia által nyújtott támogatási formákról, illetve a Magyarország által nyújtott esetleges támogatási formákról szóló véleményeket.

A nemzeti hovatartozás

Bár eltérő a történelmi folyamat, amely során a besszarábiai románok és az erdélyi magyarok az "anyaországuk" határain kívülre kerültek, jelenleg a nemzetközi jogi státusuk nagyjából azonos: a hasonló nyelvet beszélő ország megpróbál engedményeket, előnyöket biztosítani számukra. Mégis, ha az erdélyi románság véleményét vizsgáljuk, eltérés mutatkozik abban, hogy ezek a népcsoportok hova is tartóznak valójában:

Ön szerint besszarábiai románok	Románok	Külön nemzet	Nincs válasz	Összesen
--	----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------

Százalékos megoszlás	64,6	34,6	0,9	100
----------------------	------	------	-----	-----

Ön szerint a romániai magyarok	Magyarok	Másnyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
Százalékos megoszlás	48,6	50,4	1,0	100

Megfigyelhető egy 16%-os eltérés abban a csoportosításban, hogy ezek a népcsoportok az anyanyelvük által meghatározott csoporthoz tartoznak-e, vagy annak az országnak a nemzetéhez, amelyeknek állampolgárai. Vagyis az erdélyi románok az országhatáron kívül élő besszarábiaiakat inkább románoknak tekintik, mint a Magyarország határain kívül élő erdélyi magyarokat magyaroknak.

Az állami kedvezmények a határon túliak számára

Arra vonatkozóan, hogy Romániának vannak-e a határon túli románok számára nyújtott kedvezményei, ugyancsak egy különbség figyelhető meg, de ez nem annyira véleményi, mint inkább informáltsági eltérés⁸:

Román jogszabály	Nincs ilyen jogszabály	Van, de nem ismeri	Ismeri a román törvényt	Nincs válasz	Összesen
Százalékos megoszlás	36,5	52,2	10,2	1,0	100

A nemzetközi törvényhozásban megjelenő határon túli nemzetrészekkel szembeni támogatásokról a megkérdezettek mintegy 10,4 százaléka hallott, ami annál inkább meglepő, mert Romániában 1997 óta érvényben van a horvátok kettős állampolgárságát biztosító törvény, amely mint nemzetközi dokumentum egy lépéssel a tervezett magyar státustörvény előtt van a jogok biztosításában.

A jogszabályozások alacsony ismerete mellett nem meglepő, hogy a legalacsonyabb támogatottságot a magyar állam által kezdeményezett segély jelentette.

Anyaországi felelősség	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen

Bármely állam	67,9	17,3	5,1	9,3	0,5	100
Románia	66,9	15,3	8,0	9,3	0,5	100
Magyarország	58,0	15,6	13,8	12,0	0,6	100

Látható tehát, hogy az államhatáron átnyúló felelősségvállalás Magyarországgal szemben a legkevésbé elfogadott. A támogatottságot részletesebben elemezve, leginkább a politikai és a gazdasági támogatás elutasított:

Jelleg	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	41,5	16,5	16,8	14,4	10,7	100
Erkölcsei	59,3	19,4	4,8	5,4	11,1	100
Kulturális	67,0	15,8	3,6	2,8	10,7	100
Gazdasági	48,1	16,9	13,6	10,6	10,7	100

A tájékozottság mértéke

A megkérdezettek egyharmada saját bevallása szerint nem hallott a kedvezménytörvényről, és alig egytizede tud megemlíteni valamit annak tartalmából. A megkérdezettek 56,3%-a szerint az Európai Unióban nem létezik a határon túliak támogatására vonatkozó törvény vagy rendelet, 31,1% szerint is csupán egy jogilag kiforratlan normarendszer létezik, annak ellenére, hogy a határon átnyúló támogatási rendszereknek hagyománya van, ami például Romániát is érinti az a Németország által a szászoknak nyújtott kedvezményes elbánás és befogadás.

Léteznek nemzetközi normák a támogatási rendszerekre vonatkozóan?	%
Pontosan megfogalmazott, általánosan elfogadott intézkedések	12,5
Léteznek intézkedések, de nem általánosan elfogadottak és betartottak	31,1
Nincsen jogi keret, csupán egyéni kezdeményezések	56,3

Összesen	100,0
----------	-------

Annak ellenére tehát, hogy a lakosság nagy százaléka előtt nem ismert a kedvezménytörvény tartalma és esetleges következményei, a viszonyulás elutasító.

A kutatás talán leglényegesebb része a vezetők véleménye és az elutasítás közötti összefüggés elemzése. Ennek összesített eredményei a következők:

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%
Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	38,6
Ismerem az indokaikat, és egyetértek az elutasítással	23,2
Nem értek egyet az elutasítással	38,1
Összesen	100,0

Érdemes megemlíteni azt, hogy a hipotézisben szereplő, ellenőrzött kutatás egyes eredményei megközelítik egymást a Szórvány Alapítvány kutatási eredményeivel. Viszont lényeges eltérés mutatkozik az elutasításnál: a MMT szerint 86,9% utasítja el a státustörvényt, ami jelentősen meghaladja a jelen kutatás 61,8%-át. Az tény, hogy a hozzáállás nehezen változik egy hónap alatt mintegy 20%-ot, joggal feltételezhető tehát, hogy a hipotézis adatait szolgáltató kutatás releváns erre a vizsgált tényezőre vonatkozóan, ugyanakkor továbbmenve kijelenthető, hogy valamiféle közvélemény-kutatás általi befolyásolásról van szó.

Változókra bontott bemutatás

Az eredmények elemzése két dimenzióban zajlott: egyrészt a megyék etnikai megoszlása által kialakított változók szerint, másrészt a települések szerinti bontás által eredményezett három változó szerint. A jelen vizsgálatban csupán az informáltság és az elfogadás-elutasítás szempontjai játszanak szerepet.

A hozzáállás a területi bontás változói szerint

A tömbromán helyzetben:

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%
Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	47,21
Ismerem az indokaikat, de egyetértek az elutasítással	15,99
Nem értek egyet az elutasítással	36,80

Összesen	100,00
----------	--------

Fronthelyzetben:

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%
Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	36,26
Ismerem az indokaikat, de egyetértek az elutasítással	23,23
Nem értek egyet az elutasítással	40,51
Összesen	100,00

A tömbmagyar helyzetben:

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%
Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	30,29
Ismerem az indokaikat, de egyetértek az elutasítással	34,29
Nem értek egyet az elutasítással	35,43
Összesen	100,00

Ami a területi bontásban megfigyelhető az annyi, hogy az elutasítás mértéke 35,43% és 40,51% között mozog, amelyik a nem kiugróan eltérő attitűdökre utal. Ennél többet árul el az indokismeret: minél inkább kisebbségben van a román lakosság, annál inkább odafigyel a politikai vezetők szavára. A kisebbségben élő románoknál ez az arány 35,43%, a fronthelyzetben már csak 23,23%, míg a tömbromán vidékeken mindössze 15,99%.

*A hozzáállás a települések változói szerint**Megyeszékhelyeken:*

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%

Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	39,33
Ismerem az indokaikat, de egyetértek az elutasítással	24,72
Nem értek egyet az elutasítással	35,96
Összesen	100,00

Kisvárosokban:

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%
Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	36,09
Ismerem az indokaikat, de egyetértek az elutasítással	24,44
Nem értek egyet az elutasítással	39,47
Összesen	100,00

Falvak, vidéki környezet:

A román politikai vezetők nem fogadják el a magyarokra vonatkozó státustörvény romániai életbeültetését	%
Nem ismerem az indokokat, de egyetértek az elutasítással	41,14
Ismerem az indokaikat, de egyetértek az elutasítással	18,29
Nem értek egyet az elutasítással	40,57
Összesen	100,00

Az elutasítás mértéke ebben a bontásban is nagyjából megegyezik az etnikai bontás eredményeivel (35,96% - 40,57%), egy enyhén fokozódó elutasítás figyelhető meg a nagyobb agglomerációjú városoktól a zárközottabb, konzervatívabb faluvilág irányába. A vezetők véleményéről való tájékozottság kissé emelkedő a városok irányába, ami azt jelenti, hogy a városi lakosság jobban odafigyel, jobban éri őt a politikai üzenet. Magyarázható ez azzal, hogy a városiak közvetlenebbül érintettek a döntéshozásban, nagyobb a receptivitásuk a média termékeire, jobban érzik a "politikai lüktetést"

A többi adat részletes elemzése is érdekes, hiszen a keresztábrázolatokon keresztül fény derül még a többi támogatási területnek az elfogadásáról, arról, hogy az Európai integráció illetve a státustörvény bevezetése mennyire befolyásolná a román-magyar viszonyt, és alaposabban szemügyre véve egyáltalán melyek azok az információk, amellyel a lakosság a státustörvényről rendelkezik. Ezek viszont kevésbé relevánsak a jelen összesítő kutatás hipotéziseinek vizsgálatára, ezért inkább az ok-okozati összefüggést keresve tovább lehet lépni a következtetésekhez és a második kutatáshoz.

Az eredmények értelmezése, következtetések

Az elsődleges észrevételek a következők:

A státustörvény neve ismerős, de tartalma, rendelkezései nem ismertek, mégis nagy az elutasítás mértéke, ami arra enged következtetni, hogy valamiféle lappangó félelem lapul az emberekben az ilyen irányú változásokkal, annak az esetleges következményeivel szemben. Annál is inkább kiemeli ezt az a tény, hogy a moldáviai románok inkább a saját, anyanyelv szerinti nemzethez tartozóknak tekintettek, a rájuk vonatkozó támogatások elfogadottabbak.

Az elfogadás-elutasítás arány az esetek többségében a fronthelyzetű térségekben a legkiegyensúlyozottabb. Ez azt jelenti, hogy az ilyen helyeken nemcsak az etnikumok majdnem egyenlő aránya okozhat súrlódásokat, hanem a románság körében megjelenő megosztottság is. Itt jelenik meg a legtöbb vélemény és hozzáállás, egységes profilt kialakítani lehetetlen, a románság véleménye is szétforgácsolt.

Nagyon magas azoknak az aránya, akik nem nyilatkoznak a preferált támogatási formákról, ugyankor meglehetősen eltérők a vélemények arra vonatkozóan, hogy a magyar államnak gazdasági, politikai, kulturális vagy erkölcsi téren kellene támogatnia a magyar lakosságot.

A városi és a szórványban élő románság jobban figyel a politikai vezetőire, mint a falvakon vagy a nagyobb tömbökben élő nemzettársaik.

A tájékozottsági szint nagy mértékben összefügg a médiával, ezt tekintve elsődleges információszerzési és véleményformáló erőnek.

Az elutasítás mértéke és megoszlása alapján a következtetés a másodlagos hipotézist támasztja alá: a státustörvényhez való hozzáállás nem racionális, hiszen mondhatni meglepően sokan nem is ismerik a törvény tartalmát, ahhoz képest, mekkora az elutasítást-elfogadást határozottan kifejező vélemény. Ezek szerint egy külső véleményformáló erő alakítja a hozzáállást, és mint kiderült, ez a román politikai vezetők csoportja. Ennek közvetítő csatornáiról szól a második, médiakutatással foglalkozó elemzés. Az etnikai tömbök által definiált változók közötti különbségek viszont arra engednek következtetni, hogy mint másodlagos véleményformáló, jelen van a közösségi véleményhez való alkalmazkodás, amelyet a helyi vezetők, egyházi személyek és a személyes környezet határoznak meg.

3. A sajtóelemzés leírása

A vizsgálat kilenc hónapra terjed ki, vagyis a 2001 áprilisa és decembere közötti időszakra. Ez az időperiódus magában foglal Státustörvény szempontjából minden kritikus pillanatot: a Magyar Országgyűlésbeli vita kezdetét, a tárgyalási kísérleteket, az egyeztetéseket, az EU velencei csúcstalálkozóját és a két miniszterelnök által aláírt egyezmény időszakát.

A sajtófigyelés minden megyében, 2002. december-márciusában zajlott le. A kutatás házigazda-szervezete szintén a temesvári Szórvány Alapítvány volt, kutatásvezetője Bodó Barna volt, előadótanár a kolozsvári Politikai és Adminisztratív Tudományok karon. A szervezést és az adatok elsődleges adatfeldolgozását a szerző, Kádár Magor látta el (hallgató ugyanazon a karon), a sajtófigyelést pedig a Politikai Tudományok kar hallgatói végezték⁹.

A vizsgált változók és a mintavétel logikája

A vizsgált területek faktorelemzésre alkalmas csoportokba összesítettek, mintegy négy komplex változóba csoportosítva. A csoportosítás szempontja a megyék etnikai megoszlása: a mintában szerepel két tömbromán megye, két többségében román megye (fronthelyzet) és két többségében magyar megye (szórvány-román). Emellett külön kategóriát képeznek (a kettős arányszámot megtartva) a legnagyobb olvasottságú központi román napilapok. Mindkettőnek ismert a hagyományhű beállítottsága: egyik inkább baloldali, a másik pedig az ellensúlyozója lévén, inkább jobboldali beállítottságú.

Változók	Megyék
Tömbromán	Arad, Beszterce
Fronthelyzet	Kolozs, Maros
Szórvány-román	Hargita, Kovászna
Főváros	Bukarest

A vizsgált kiadványok azok a megyeszékhelyen megjelenő napilapok, amelyek a vizsgált időszakban a legnagyobb olvasótáborral rendelkeztek. Ezek:

Arad: Adevarul de Arad

Beszterce: Mesagerul de Bistrita-Nasaud

Kolozs: Adevarul de Cluj

Maros: Cuvântul Liber

Hargita: Adevarul de Harghita

Kovászna: Cuvântul Nou

Bukarest: România Libera, Adevarul

A mérési módszer leírása

A vizsgálat alapegységeit az újságcikkek képezték. Az elemzés szempontjai a következők voltak (a számozások és a felsorolások rendszere már előrevetíti a kódolást):

A *Dátum* és a *Cím* az írás megjelenési időpontja és a pontos (román) címe

A *Műfaj* lehet:

Hír: egyszerű, rövid információ.

Tudósítás: eseményről történő beszámoló, az illető eseményt mutatja be.

Cikk: közlés-leírás, amelyben nincs magánvélemény, nem tudósítás (nem volt jelen a szerző), nem elemez alaposan, legfeljebb kommentál valamilyen módon.

Vezércikk: kiemelt helyen van (a lap vagy a tematikus oldal hangsúlyos anyaga), személyes véleményt hordoz, célja a közvélemény alakítása nem pedig a tájékoztatás.

Jegyzet: személyes hangú értelmezés, általában egy részkérdés sajátos értelmezése, színesíti a képet.

Interjú: itt a megkérdezett személy a fontos, aki általában bizonyos - hivatalos - véleményt képvisel, az interjú készítője ennek alájátszhat, pellengérezheti, vagy lehet semleges.

Elemző írás: általában tematikus oldalon szerepel, célja a jelenség vizsgálata, megértése és nem bizonyos üzenet (propaganda) eljuttatása az olvasókhöz.

Ismertetés: eredeti anyagok, dokumentumok, törvény- vagy tervezetszöveg teljes vagy részleges közlése, ahol maga az olvasó jut abba a helyzetbe, hogy saját véleményt alakít ki.

Az Illusztráció: létezik-e vagy sem illusztráció, ennek besorolása (fotó az eseményről, személy fotója, rajz, táblázat, egyéb - éspedig:....), illetve van-e külön üzenete (pl. karikatúra).

Tematikai hangsúly: általános politikai, jogi, kulturális, gazdasági.

Szerzői hozzáállás: pozitív-elfogadó, semleges, negatív-elutasító.

Vélemény: a cikk Magyarország (1), Románia (2) vagy az RMDSZ (3) álláspontját tükrözi (az RMDSZ álláspontja általában megegyezik a magyar kormányéval, de néhol különválasztható, főleg ha RMDSZ-es személyt idéz, gondolatát követi).

Az elhelyezés esetében két szempont érvényesült: helye a lapban (első oldal, tematikus oldal, híroldal) és helye az oldalon (nyitó-fent, középen, lent).

Méret - cm²-ben.

Ezek voltak a vizsgálat szempontjai. Az összesítés után elkészíthető az összesített kivonat, valamint a már említett etnikai-területi csoportokra való bontás szerinti kivonatok. Emellett létezik még egy idézet-tár, a cikkekben szereplő kijelentések, következtetések listája, amelyik akár egy szocio-lingvisztikai kutatás alapját is képezhetik.

Az eredmények bemutatása

A vizsgált nyolc lapban összesen 625 cikk foglalkozott a státustörvénnyel valamilyen formában. Az elsődleges összehasonlítás a kemény adatok szerint történt: a státustörvényt tárgyaló cikkek száma, a lap átlag cikkhossza, az egyes cikkek terjedelme, helyük a lapban, elhelyezésük az oldalon, a műfaji besorolásuk, illetve a tematikai hangsúlyuk volt.

Összehasonlító grafikonokban a következőképpen néznek ki:

Az írás műfaja	%
Hír	29,4

Tudósítás	18,9
Cikk	26,9
Vezércikk	12,2
Jegyzet	3,5
Interjú	3,7
Elemző írás	1,9
Ismertetés	2,6
Nyilatkozat, nyílt levél	1,0
Összesen	100,0

Tematikai hangsúly	%
Általános politikai	86,7
Jogi	7,8
Kulturális	3,2
Gazdasági	1,9
Egyéb	0,3
Összesen	100,0

Az elhelyezés szerinti kiemelés:

A cikk	%
---------------	----------

helye a lapban	
Első oldal	37,3
Tematikus oldal	37,9
Híroldal	19,5
Egyéb	5,3
Összesen	100,0

A cikk elhelyezése az oldalon	%
Nyitó-fent	51,8
Középen	29,6
Lent	18,6
Összesen	100,0

A "lány", vagyis a megítéléssel eldöntött hovatartozású adatok csoportjába tartozik a cikk szerzőjének a véleménye, a lap által tükrözött álláspont (bár ez az esetek nagyobb részében egyértelmű, hiszen általában megjelölt, kinek a véleményét tükrözi, kit idéz)

A cikkek hozzáállásainak a megoszlása a következők:

Szerzői hozzáállás	%
Elfogadó	3,4

Semleges	64,6
Elutasító	32,1
Összesen	100,0

A tükrözött álláspont a két ország illetve az EU hivatalos szervei véleményének az említését tárgyalja. Az Egyéb kategória az olyan írásokra vonatkozik, amelyek egyszerre több véleményt állítanak párhuzamba, illetve olyan személyekre hivatkoznak, amelyek nem illenek bele az előbbi két csoportba (pl. a kormánypárt és az RMDSZ-en kívül megszólaló pártvezér, egy, a magyartól különböző kisebbség vezetője, stb.)

Tükrözött álláspont	%
Magyarország	16,3
Románia	50,4
RMDSZ	14,9
Európai Unió	4,5
Egyéb	13,9
Összesen	100,0

Változókra bontott bemutatás

A véleményformálást befolyásoló médiákban elsősorban a *lapok álláspontját* volna érdemes végigkövetni. Egy ideális demokráciában a sajtótól elvárható, hogy a tudósító, hírközlő szerepe mellett mindvégig egy egységes álláspontot képviseljen, a véleményformáló szerzői hozzáállás változása nélkül. Ennek ellenére az időszakos bontásokban lényeges eltérések figyelhetők meg.

A második vizsgált változó a *cikkek száma*: itt megfigyelhető, mennyiben vannak "napirenden" az egyes lapok, vagyis amikor egy hír felröppen, mekkora eltolódás figyelhető meg a központi és a vidéki napilapok esetében.

A tükrözött álláspont

Havonkénti megoszlás az álláspontok szerint:

Hozzáállás	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.

Elfogadó	2	1	2	4	0	0	1	3	2
Semleges	15	22	59	52	21	17	53	29	18
Elutasító	3	16	42	30	11	5	22	12	2
Összesen	6	16	40	46	15	9	30	10	10

Az összesítő táblázat és grafikon legszembetűnőbb jellemzője, hogy a Bukaresti lapok írásainak nagy többsége a semleges csoportba tartozik. Semleges csoport alatt azokat a cikkeket értjük, amelyek nem tükröznek véleményt: ezek általában rövid hírek, tudósítások¹⁰. Ezzel szemben a többi területi változónál határozottabban megjelennek az elutasító és az elfogadó cikkek. Vagyis a témát lehozva helyi szintre minden lap a helyi "specifikum", vagyis az etnikai megoszlás szerint kezeli, felerősítve valamelyik központi lap hozzáállását:

A legelutasítóbb a fronthelyzet, ugyanakkor - valószínűleg az együttélésnek köszönhetően - itt található a legtöbb elfogadó hangvételű írás is. A szórvány-román övezetekben a hozzáállás többnyire semleges, míg a tömbromán övezetekben a százalékos megoszlás az 1/3 : 2/3 az elutasító és semleges cikkek száma. Következtetésképpen elmondható, hogy a magyar közösségekben megjelenő román lapoknál a legkisebb az elutasítási arány, ennél nagyobb a többségi román területek lapjainál, a legkielevezettebb, majd hogyanem egyenlő arányú az elutasító és a semleges írások aránya a fronthelyzeteken, vagyis ahol mindennaposak a közösségek közötti súrlódások, a többségi elv nem tud érvényt szerezni magának.

A témakezeléssel kapcsolatosan érdemes figyelni arra is, hogy a tartalmi olvasatból kiderül, egy-egy új szemléletet, diskurzuselemet a központi lapok hoznak be, ezeket veszik át a helyi lapok, folytatva azt, alkalmazva a helyi elvárásoknak megfelelően. Tehát a hírek, információk szinte mindenhol azonosak, hiszen Romániában minden lap a Mediafax és Rompress hírügynökség ismertetőit veszi át azonnal, viszont az értelmezések irányvonalait a központ határozza meg, a helyi lapok nem generálnak újakat, hanem csak lemintázzák néhány napos késéssel a "nagyok" szempontjait. Ez meghatározó a kezdeti hipotézisre nézve, ezért a következő alfejezet, a cikkszámok és cikkméret aránya is ebből a szempontból vizsgálja a változásokat.

A cikkszám

A státustörvény, mint a 625 vizsgált cikkből is kitűnik, egyike volt az év legtárgyaltabb politikai eseményeinek. Ez meglepő, annál is inkább, mert a határokon túli nemzetrészekért vállalt felelősség fogalma már ismert volt, a magyarországi kezdeményezés pedig csak az ország lakosságának a mindössze 5-10%-ra vonatkozik. Joggal feltételezhető tehát, hogy a törvény tárgyalása politikailag gerjesztett volt¹¹.

Az írások számát vizsgálva két csúcs figyelhető meg: a cikkszám megugrik június-júliusban, amikor a Magyar Országgyűlés a törvénytervezetet tárgyalta, illetve októberben, a nemzetközi tárgyalások időszakában.

Meglepônek tûnhet a folyamat zárása: a kormányok közti egyeztetési folyamat, a lezáró kormányközi megegyezés illetve a miniszterelnökök találkozájának kellett volna elméletileg a cikkszámok harmadik csúcsát jelentenie, viszont ez teljességgel elmaradt. A vélhetô oka az volt, hogy a találkozó csupán két nappal elôzte meg a Karácsonyt, a legtöbb lap már nem foglalkozott vele, elôre elkészített ünnepi számaik jelentek meg csupán, vagy sok esetben meg sem jelentek. Marad a kérdés, hogy az idôpont véletlenszerûen esett a téli ünnepekre, mert a folyamat akkorra érlelte meg "gyümölcsét", és idôszaktól függetlenül bekövetkezett volna, vagy politikai-diplomáciai fogás rejtôzik ennek hátterében? Tény, hogy az ünnepi álomból ébredô lapok január elején már nem foglalkoztak a témával, csupán helyenként jelent meg erre vonatkozó írás, pontosabban szólva néhány rövid hír, amelyek megemlégtették, de nem kommentálták az eseményt, és annak várható hatásait.

A cikkek számának és méreteinek összefüggései

Amire érdemes figyelni a cikkek méretét illetôen, az a megjelent cikkek számának és méretének az aránya a központi és a vidéki lapokban.

Áprilisban, amikor a Magyar Országgyûlésben a státustörvény-tervezetrôl folyt a vita a központi román lapok meglehetősen nagy felületet felemészítve hirtelen cikkezni kezdtek a témáról. Ezzel mintegy beindították a státustörvényrôl szóló diskurzust a román médiában. A cikkek számát tárgyaló pontnál szereplô grafikonból leolvasható, hogy az áprilisi cikkek száma alacsony volt a két késôbbi csúcshoz viszonyítva, mégis a cikkek méretével számított arányosok "csúcsot" mutatnak: megtörtént a kezdô jeladás, az alaphang leütése.

A kezdés nem egy lassú felvezetés volt, hanem egy kampányszerû nyitás:

A központi hangleütést követik a vidéki lapok is, amit az leolvasható a cikkek számának és méreteinek arányát bemutató táblázatból.

	Központi	Tömbromán	Fronthelyzet	Tömbmagyar	Összesített

Április	274,21	180,5	206,45	110,94	195,31
Május	95,92	147,92	155,91	137,19	135,16
Június	160,92	196,93	160,98	192,33	172,15
Július	161,1	176,69	231,45	165,83	187,47
Augusztus	162,83	150,15	159,71	251,2	172,15
Szeptember	65,88	146,67	125,29	91,67	144,47
Október	65,19	242,73	184,66	129,2	174,23
November	140,27	246	229,25	127,77	193,12
December	169,45	137,5	183,95	115,71	159,69
Átlag/lap	143,97	180,57	181,96	146,87	163,34

Az összesített cikkszám/méret grafikonból egyértelműen leolvasható, hogy a központi lapok felvetését követték a vidéki lapok is, tehát egy gyűrűszerűen tovaterjedő hullámról van szó: amit a központi lapok tesznek, azt követik a többiek. Ilyenként joggal tehető fel a kérdés, mennyire független a román írott sajtó, ha lemintázza a néhány központi lapot, amelyek egyrészt egyes politikai pártállásnak elkötelezettek, másrészt olyan médiaközpontos részei, amelyek általában egy jól meghatározott üzenetet továbbíthatnak csak. A megfogalmazott üzenettel a következő pont foglalkozik majd.

A kezdeti nyitást, leütést követően az összesített grafikonban két emelkedés figyelhető meg, a melyek júliusban illetve október-novemberben csúcsosodnak. Ez tulajdonképpen a már említett két esemény által gerjesztett csúcs, ahol megfigyelhető egy fél hónapos csúszás a cikkszámok csúcsaihoz képest. Ez azzal magyarázható, hogy idő kell, míg egy téma beérik, és tárgyalható lesz: amikor már a bement köztudatba, miről is van szó, tehát a téma túl van már a

felvezető szakaszon (rövidebb írások, inkább tudósítások, hírek), akkor következik az elemzés (nô a cikkek terjedelme, emelkedik a görbe).

Az eredmények értelmezése, következtetések

Amint a hozzáállást tárgyaló táblázatból kiderül, a státustörvényre vonatkozó írások kétharmada semleges, tehát kommentár nélküli hírt, tudósítást közöl, viszont a fennmaradó egyharmadnyi írás elutasító. A vizsgált időszak alatt csak elvétve találni egy-egy pozitív értékelést tartalmazó írást, ezek általában a decemberi miniszterelnöki találkozó előtt születtek, amikor már egyértelmű, hogy a két kormány megegyezésre jutott a törvény alkalmazását illetően. Elmondható tehát, hogy a sajtó nem független tudósító és véleményformáló, hanem inkább kormánypárti, felfogásában követi a hivatalos álláspontokat.

Felmerül tehát a kérdés, mennyire objektív mégis az erdélyi írott román sajtó? A bemutatott álláspontok között pont a felét teszik ki a hivatalos, kormány által képviselt vélemények, a maradék 50% pedig megoszlik a magyar kormány, az RMDSZ, az EU és mások véleményei között. Mivel a cikkek mintegy 3%-a elfogadó hangvételű, és kétharmada semleges, feltételezhető, hogy nem a kormány, hanem a többi szerv álláspontját érik kritikus bírálatok. Ezt következtetésként tárgyalni azért mégis elhamarkodott lenne, hiszen léteznek olyan szélsőséges lapok is, amelyek mind a kormány, mind a magyar álláspont ellen uszítanak.

A másik lényeges tény, amelyre fény derült, hogy a központi lapok a hangadók: ôk vezetik be elôször a témát, amelyet a helyi lapok is átvesznek. Ez feltételezhetően nem véletlenül történt, hanem egy politikai elvárás hatására. Ugyanakkor a követéssel kapcsolatosan megfigyelhető a témakezelés is: a helyi lapok alkalmazkodnak a központi lapok elfogadó/elutasító álláspontjához.

Összegzésképpen elmondható, hogy a román írott napisajtó elsôsorban a kormány álláspontját tükrözi, és általában véve egyet is ért a vezető kormánypárt véleményével. Az olvasóközönség felé továbbított információ tehát nem objektív, tényfeltáró vagy semleges elemzői hangvételű, hanem üzenetet továbbít, szócsôként jelenik meg a kormány eszköztárában, de nem felelôsségre vonó negyedik hatalomként.

4. Összefoglalás, következtetések

Amint a hipotézisben megfogalmaztuk, a nemzeti román sajtó kellô háttérrel szolgáltatott a státustörvény elleni kampánynak, hûen képviselve a kormány álláspontját, kis mértékben mutatva be a másik fél illetve az Európai Unió vagy más romániai pártok és szervezetek véleményét. Ezt az álláspontot juttatva el folyamatosan az olvasóközönséghez, megfelelôen elôkészítette a terepet más nemzetépítô tevékenységek számára.

Ezek a tevékenységek válaszreakcióként foghatók fel, a magyarországi kezdeményezést illetôen. Valójában a státustörvény egy hosszú politikai próbálkozás-folyamat része, amelyik valamiképpen kezelni próbálta a Magyarország határain kívüli magyar nemzetiségûek helyzetét. A sajtóreakciót számos más tevékenység követte mindkét oldalról, amelyek tulajdonképpen a fogolydilemma fordulót és a hatalomfitogtatás elemeit jelentik. Ez magyar részrôl jelenti pl. a külügyi államtitkár iskolalátogatásai Erdélyben, az igazságügyi miniszter nem hivatalos látogatásai az ország határ menti övezeteiben vagy a miniszterelnök nyári látogatásai és felszólalásai a Tusványosi politikai szabadegyetemen. Román részrôl pedig válaszreakcióként fogható fel a már említett közigazgatási anyanyelv-törvény, a csángóidentitás taglalása vagy a csíkszeredai ünneplése Románia nemzeti ünnepének. Ezek tehát a tárgyalt játékmódellek elemei. Ugyanakkor, nagyobb léptékkel mérve, a státustörvény eseménysorozata csupán mint egyetlen elem fogható fel a kormányok közötti viszonyok alakulásában. Ez a viszony az években át tartó nemzetközi kapcsolatot jelenti, amelyik a maga során szintén körberajzolható játékelméleti modellekkel.

Világossá vált, hogy a vizsgált témakörben a lakosság meglehetősen tájékozatlan, ami azt jelenti, hogy könnyen, és gyakorlatilag minden kritikus vizsgálat nélkül átveszi a média által hozzá juttatott üzeneteket. A politikai szereplôk pedig kihasználják ezeket a csatornákat, a saját szempontjaikat hangoztatva, rájátszva arra, hogy minél tájékozatlanabb egy csoport, annál inkább vezethetô.

A sajtó ugyanakkor egy igényt is tükröz: szó volt már a lappreferenciáról, vagyis mindenki a maga beállítottságának megfelelő lapot választja ki és olvassa rendszeresen. Bár nincs meg mindenhol a lehetősége annak, hogy több újság közül válasszon az olvasó, mégis, a lap valamiképpen a helyi közösség vagy olvasótábor felfogása szerint kellene tükröznie az eseményeket. Ennek magyarázata az volna, hogy egyrészt a helyi előfizetők tartják életben a lapot, másrészt pedig elmondható Erdélyről, hogy minden térségnek, megyének sajátos felfogása van. Ha más okot nem is keresünk, akkor is szembeötlő az etnikai arányok változása, amelyik jelentősen befolyásolja a hozzáállásokat.

Egy stabil, olvasótábor által nem befolyásolt álláspontot egyedül a központi lapok engedhetnék meg maguknak, így ezek független politikai véleményformálókká válnak. De ennek ellenére vitatható, hogy a román napilapok ténylegesen az olvasók elvárásaira, igényeire próbálnak válaszolni, vagy inkább egy előre megrajzolt (saját vagy elvárt) irányvonalat követnek, amely maga alakítja ki az olvasótáborát.

A két kutatás következtetéseiről részletesebben a fejezetek végén található összegzés számol be, de egymásra vetítve a következtetéseket, a kezdeti hipotézisek (a manipulált közvélemény, sajtó függetlensége, hatása a közvéleményre) szemszögéből a következőképpen foglalhatók össze az eredmények:

I. A román lakosság tájékozatlan a státustörvény mibenlétét illetően: alig egytizede tud megemlíteni valamit annak rendelkezéseiből, és mintegy 12,5% tudja, hogy léteznek nemzetközileg elfogadott támogatási normák.

A lakosság nagy része elutasítja a kezdeményezést: a megkérdezettek 61,8%-a utasítja el a törvény elfogadását. Ez igazolja a kezdeti hipotézist, miszerint a 86,9% elutasítási arány nem valós, nem reprezentatív az erdélyi román lakosságra nézve.

A lakosság elsődleges véleményformáló tényezője a kormányon levő politikai elit: bár kevesen ismerik, sokan utasítják el a törvényt. A megkérdezettek 47,2%-a nem ismeri a politikusok indokait, de egyetértenek azokkal az elutasítást illetően. Ebből következik, hogy:

Az elutasítás nem racionális: ezzel igazolt a kezdeti másodlagos hipotézis, amely szerint szinte kizárólag a külső behatások játszanak szerepet az attitűdök kialakításában, és nem az ésszerű megfontolás.

II Elsődleges információforrás a média: ez az a szócső, amely minden településre, bármilyen társadalmi helyzetű és életvitelű személyhez eljut. Az elutasító cikkek száma 32%, míg az elfogadóké 3%, ez már magyarázza a lakosság hozzáállásának alakulását is.

A központi lapok a hangadók, a vidékiek "lehozzák" őket helyi szintre: a leütést a státustörvény tárgyalására vonatkozóan a központi lapok adták meg, nagy felületet szánva ennek a témának, a helyi lapok csak ezután "haraptak rá". Hasonló a helyzet az elfogadó-elutasító attitűddel is.

A sajtó a kormány álláspontját képviseli: a tükrözött álláspontok pontosan fele a román kormányé, ezt a magyar kormány követi mindössze 16,3%-kal. A központi lapok a hangadók, amelyek köztudottan olyan médiatömbök részei, amelyek már eleve alárendeltek valamely politikai csoportosulásnak. Ez a második, a médiakutatás hipotézisének az igazolása.

III Az írott sajtó az aktuális kormány szócsöve: ebből kifolyólag a kormány befolyása a közvélemény alakítását illetően nagyon magas, így joggal feltételezhető, hogy a státustörvény által gerjesztett hatások (pl. etnikai összetűzések) mellett más hasonló tevékenységekért is felelős lehet. Megfogalmazható tehát ez a kissé politikai-publicisztika ízű következtetés is, bár nem tartozik szorosan a kezdeti hipotézisek körébe.

Természetesen a begyűjtött adatok mennyisége sokkal nagyobb, mint amennyi a jelen írásban elemzésre került, és a kutatások sora is folytatható. Így a beszámoló nem tart igényt arra, hogy következtetéseit általános érvényűek legyenek, vagy esetleg megalkossák az erdélyi románság, illetve az erdélyi román sajtó természetrajzát. Az ilyen jellegű kutatások tovább folytathatók, és kiterjeszthetők más területekre is; ennek szellemében megjelölhető néhány lehetséges kutatási irány:

- a 2001 decemberében aláírt egyezmény után hogyan jelent meg a 2002-es évben a státusirodák felállításának és megnyitásának az eseménye;

- milyen más információszerzési, véleményalakítási források vannak, a sajtó milyen formája hat és milyen mértékben (pl. audiovizuális média mérése);

- a sajtó mélyebb értelmezésénél szóba jöhet egy szocio-lingvisztiaki elemzés, amely a tényközlés mellett másodlagosan fellépő befolyásolást tanulmányozná;
- a lapok hozzáállása, az idézett személyek és a közölt fotók alapján készíthető egy felosztás, melyik lap melyik politikai párt befolyási övezetébe tartozik;
- milyen visszhangja lesz a közelgő tárgyalásoknak, amely a román kormányfő és az újdonsült magyar kormányfő között fognak lezajlani.

A jelen elemzés tehát egy feltáró, összefüggés-kereső kutatás, amely lehetőséget ad és segítséget nyújt hasonló, mélyebb kutatások elvégzésére. A közreadott információ ellenőrizhető, felhasználható és természetesen újabb kutatásokkal ismételtelen előhívhatók az eredmények. Mindez azért fontos, hogy senki ne vegyen át kérdezés és gondolkodás nélkül adatokat, hiszen minden olyan információ, amely csak egy forrásból származik, nem összehasonlított és ellenőrzött, téves következtetéseket, hibás hozzáállást eredményezhet. A végső következtetéseket mindenkinek magának kell levonnia.

Felhasznált irodalom

- Babbie, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest, 1996.
- Bodó Barna: *Felelősség és törvény*. Kézirat, 2001. (a 2001-es, státustörvénnyel szembeni attitűd kérdőíves felmérésének beszámolója)
- Giddens, Anthony: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996.
- Mérő László: *Mindenki másképp egyforma. A játékelmélet és a racionalitás pszichológiája*. Tercium Kiadó, Budapest, 1996.
- Metro Media Transilvania: *Felmérés a romániai etnikumközi kapcsolatokról*. www.metromedia.ro, 2001. július.

Jegyzetek

- 1 A magyar származású Harsányi J. C., illetve J. F. Nash és R. Selten 1994-ben a sikeres játékelméleti modellezésért kapták meg a közgazdasági Nobel-díjat. A döntési dilemmák, konfliktushelyetek és a társadalmi csapdák számalapú leírását használták olyan nemzetközi események leírására, mint pl. hidegháború és a nemzetközi hatalomvillongások.
- 2 A zérós összegű játék alapelve, hogy amennyit nyer az egyik, annyit veszít a másik fél. A jelen esetben tehát mindkét kormány arra törekedett, hogy igazának teljes jóváhagyását eszközölje ki, ez által megfosztva a másikat minden további ütőkártyájától.
- 3 Hasonlít ez a hozzáállás a *Burning money* modellhez, amelynek példája a palesztin-arab béketárgyalásokat megelőző politika volt. A tárgyalások helyszínének eldöntése előtt katonai erődemonstrációkra került sor, amely látszólag kevés eredményt ért el a befektetett pénzalaphoz képest. A konkrét eredmény viszont az volt, hogy a tárgyalások színhelye a mediterrán-kisázsiai térségből Washingtonba került át, tehát az izraeli fél mondhatni "hazai pályán játszott".
- 4 A játékelméleti modell névadó shakespearei szereplője így szól egy drámai jelenetben: "... most már vesszen értem / Minden jog: úgy benne vagyok a vérben, / Oly messze, hogy átgázolni is, / Visszafordulni is egyformán nehéz: / S tervek sürgetnek, gyam csupa láz, / Gyors cselekvés kell, nem gondolkodás." - William Shakespeare: *Macbeth*. III Felvonás. 4 szín.
- 5 Az adatok a Metro Media Transilvania 2001. júliusi etnikumközi kapcsolatait felmérő kutatásából származnak.
- 6 Természetesen figyelembe kell venni a hibaszázalékot, illetve azt, hogy folyamatokról lévén szó, a kapott eredmények időben változhatnak. De mivel a Szórvány Alapítvány kutatása a lehető leggyorsabban követte az ellenőrizendő kutatást, ezek a változások néhány százalékos eltérésnél többet nem jelenthetnek.
- 7 A kérdezőbiztosok Bartók Annamária, Bíró-Pacsa Kinga, Bognár Zoltán, Kádár Magor, László Réka, Márton János, Moldován Izabella, Orbán Balázs, Sándor Kriszta, Székely István, Szöcs Edgár és Szöcs Edit voltak, a kutatás gyakorlati koordinátora és elsődleges adatfeldolgozója a szerző, kutatásvezetője a tanszék tanára és a Szórvány Alapítvány elnöke, Bodó Barna, szakmai konzulense pedig Kántor Zoltán, a budapesti Teleki László Intézet munkatársa volt.
- 8 Létezik egy jogszabály a Románia határain kívül élők számára nyújtott támogatásokról, amelyeket a 150/1998-as törvény szabályoz; mielőtt a státustörvény nem képezte politikai diskurzus részét, a törvényről a közvélemény gyakorlatilag nem tudott, hiszen a média egyáltalán nem tárgyalta annakidején. A megkérdezettek mintegy 10,2%-a nyilatkozta azt, hogy ismeri a szóban forgó törvényt.
- 9 A sajtószemlélet a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Politikatudományok szakjának hallgatói végezték (Bartók Annamária, Bognár Zoltán, Horváth Réka (tanársegéd), Kiss Teréz, László Réka, Marton János, Moldován Izabella, Ördög-Gyárfás Eszter, Szöcs Edgár), a kutatás

koordinátora a szerző, kutatásvezetője pedig az tanszék tanára, Bodó Barna volt.

10 A jelenlegi követelményeknek megfelelően egy újságtól elvárt, hogy minél több információt közöljön le, ezért egyre gyakoribbak a rövid, csupán a ki-mit-hol-mikor kérdésekre válaszoló írások. Ez azt jelenti, hogy a médiakommunikációban ismert információs piramis alapja megvalósított csak, a Hogyan? és Mikor? kérdések megválaszolására, vagyis a tényleges elemzésre már kevesebb lehetőség adódik. Ebben elől járnak a központi napilapok, amelyek a nagyobb terjedelem ellenére is kisebb felületen foglalkoznak a témával: inkább csak említik, esetleg röviden kommentálják, de helyet kell szorítaniuk más információknak is, így a részletesebb taglalás, értelmezgetés a vidéki lapokra jellemző.

11 A politikai gerjesztés "magja" természetesen csak akkor kelhetett ki, ha megfelelő talajra esik: számított az, hogy az erdélyi román lakosság már eleve érzékenyebb a magyarokkal és Magyarországgal kapcsolatos eseményekre. Ennek számos oka lehet, a történelmi helyzetekből adódóan egészen a jelen állapotáig, hiszen Magyarország gazdasági állapota jelentősen jobb, mint a Romániáé, előbbre van az EU-s integrációs folyamatban, stb.

- Varga E. Árpád: A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól
- Benedek Gyula: Vélemény Varga E. Árpád *A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól* c. tanulmányáról
- Horváth István: A migráció hatása a népesség előszámítására
- Kiss Tamás: A népességfogyás "kontextusa" - válasz Varga E. Árpád vitaindító tanulmányára -
- Sebők László: Hozzászólás Varga E. Árpád vitaindító írásához
- Szilágyi N. Sándor: Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra
- Veres Valér: A romániai magyarok 2002. évi lélekszámáról
- Dr. Görömbei Sára: Demográfiai kutatás a kárpát-medencei magyarság fogyásának okairól
- Rónai András: Erdély népességi viszonyai
- Vita Sándor: Tallózás az 1930. évi román népszámlálás köteteiben
- Schneller Károly: Magyarok és románok erőviszonyai Erdélyben
- Dr. Oberding József György: Adatok az erdélyi magyar középosztály termeléséhez
- Dr. Kovács Alajos: A nemzetiségi statisztika problémája
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (C)
- A lakosság vallás szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság vallás szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (C)
- A lakosság nem szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján
- Rostás Zoltán: Előszó A. Golopentia: *Ajánlások a jövő rendszer kormányprogramjához* c. írásához
- Anton Golopentia: *Ajánlások a jövő rendszer kormányprogramjához*
- Kalligram Alapítvány Jogelemző Csoportja (Jarábik Balázs, Csirik Zsolt, Gál Gábor): Memorandum: a Szlovák Köztársaság által a magyar kedvezménytörvény módosításához kidolgozott jegyzék jogi elemzése
- Richard Jenkins: Az etnicitás újragondolása: identitás, kategorizáció és hatalom
- Horváth Réka: Az RMDSZ céljainak változása az elmúlt tizenkét év során
- Veress Emőd: A prefektusi tisztség az önkormányzati rendszerben és az alkotmánybírói gyakorlatban
- Császár Melinda: A kedvezménytörvény megjelenítése a központi román sajtóban
- Kádár Magor: Az érem másik oldala: a státustörvény az erdélyi román köztudatban és a román nyelvű írott sajtóban

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék